

Dr hab. Dorota Werbińska, prof. UP
Kierownik Zakładu Językoznawstwa Stosowanego
Uniwersytet Pomorski w Słupsku
Instytut Filologii
Katedra Filologii Angielskiej

Recenzja rozprawy doktorskiej

Mgr Ewy Papierz-Łapsy

pt. **Emocje a tożsamość glottodydaktyków w fazie stabilizacji zawodowej**

Przedstawiona do recenzji praca doktorska pod tytułem *Emocje a tożsamość glottodydaktyków w fazie stabilizacji zawodowej* została napisana przez mgr Ewę Papierz-Łapsę. Doktorantka jest Autorką jednego artykułu w znanym polskim czasopiśmie punktowanym *Neofilolog* oraz dwóch rozdziałów zamieszczonych w dwóch recenzowanych monografiach.

Pracę doktorską autorstwa mgr Ewy Papierz-Łapsy przeczytałam z zainteresowaniem. Badanie nauczycieli powinno odbywać się nieustannie – ich role, powinności, działania zmieniają się pod wpływem kontekstu i pojawiających się sytuacji. Tożsamość zawodowa nauczycieli nie jest określona raz na zawsze, nie jest identyczna w każdych okolicznościach i dlatego systematyczne badanie nauczycieli powinno mieć miejsce. Temat tożsamości i emocji doświadczanych przez nauczycieli jest zwłaszcza dzisiaj ważny, kiedy to wiele krajów w Europie (np. Francja, Niderlandy, Niemcy, Portugalia) i

na świecie (np. Brazylia, Izrael, USA) narzeka na braki nauczycieli¹. Problem jest poważny do tego stopnia, że zaczyna mówić się o globalnym niedoborze pracowników oświaty. Dlatego wszelka próba namysłu nad tożsamością nauczycieli czy emocjami budującymi tożsamość, o czym traktuje przedstawiona do recenzji praca doktorska, w tak wymagających okolicznościach zapotrzebowania na nauczycieli, zasługuje na pochwałę.

Wyczuwa się również, że jest to rozprawa napisana przez Autorkę żywo zainteresowaną omawianą tematyką, a także osobę mającą kontakt z nauczycielami na co dzień, znającą specyfikę ich pracy i próbującą uchwycić ‘kondycję’ nauczycieli w momencie osiągnięcia dojrzałości zawodowej.

Przedłożona praca doktorska obejmuje pięć rozdziałów (trzy rozdziały teoretyczne i dwa rozdziały badawcze), bibliografię z 283 pozycjami bibliograficznymi, spis rysunków, spis tabel i trzy załączniki. Struktura pracy jest poprawna i właściwa dla prac na stopień, choć doceniłabym zakończenia poszczególnych rozdziałów wyraźnymi podsumowaniami w formie odrębnych podsekcji.

Rozdział pierwszy jest najdłuższym rozdziałem z trzech rozdziałów teoretycznych i przyjmuje formę ‘odwróconego stożka’. Autorka omawia konstrukt tożsamości, zaczynając od definicji w dyscyplinach podstawowych dla językoznawstwa (psychologii, socjologii, pedagogiki) i kończąc na opracowaniach tożsamości dotyczącej nauczycieli języków obcych. Autorka wymienia najważniejsze modele teoretyczne tożsamości zaproponowane przez badaczy zarówno zagranicznych, jak i rodzimych. Rozdział można uznać za tematycznie wyczerpujący.

Celem rozdziału drugiego jest wskazanie na specyfikę pracy nauczycieli języków obcych w fazie stabilizacji zawodowej i zaakcentowanie złożoności ich pracy. Ten rozdział również przedstawia wybrane modele kształcenia językowego, a dwa z nich

---

¹ Konferencja na ten temat odbyła się na Uniwersytecie Minho w czerwcu 2024 roku, podczas której eksperci z wymienionych państw debatowali nad rozwiązaniami tego problemu.

(model tożsamości 3A Doroty Werbińskiej, 2017 oraz model kształcenia nauczycieli KOMPAS Krystyny Szymankiewicz, 2017), będą stanowić dla Autorki punkt odniesienia w późniejszych częściach pracy. W tym samym rozdziale mowa jest o wypaleniu zawodowym, doświadczanym stresie, obciążeniach zawodowych glottodydaktyków. Można stwierdzić, iż obraz pracy nauczycieli języka obcego jest przepełniony wyzwaniami. Choć rozdział jest napisany poprawnie, Doktorantka nie zdołała ustrzec się przed pomyłką: w modelu tożsamości zawodowej Werbińskiej komponent „agency” został niewłaściwie przetłumaczony z języka angielskiego jako „pośrednictwo”, a nie jako „sprawczość”, co byłoby zgodne z zamierzeniem autorki modelu. Sugerowałabym także wskazanie na cechy wspólne omawianych modeli teoretycznych, podobnych kompetencji nauczycieli proponowanych przez różnych pedeutologów czy wyeksponowanie znaczących różnic między nimi.

Rozdział trzeci jest poświęcony kwestiom dotyczącym emocji – zasadniczemu tematowi rozpatrywanej rozprawy doktorskiej. Doktorantka wyjaśnia pojęcie emocji, opisuje emocje podstawowe, tj. radość, miłość, smutek, złość i strach, ich regulację, a także koncepcję trudu emocjonalnego nauczyciela („emotional labour”) czy inteligencji emocjonalnej. Emocje są nieodzowne w rozważaniu zagadnienia tożsamości, zwłaszcza w pracy nauczyciela języka obcego, u którego, ze względu na specyfikę przedmiotu, mogą wystąpić odmienne emocje niż w przypadku nauczycieli innych przedmiotów szkolnych. Dlatego zasadne jest nawiązanie do nich. Dobór treści w części teoretycznej uważam za właściwy. Choć wprowadzone pojęcia są zdefiniowane, zauważyłam, że definicja koncepcji „analfabetyzmu emocjonalnego nauczyciela” została podana dopiero na str. 97, pomimo iż była wspomniana wcześniej.

Podsumowując część teoretyczną pracy, stwierdzam, że rozdziały pierwszy, drugi i trzeci zostały prawidłowo opracowane i stanowią dobre podstawy teoretyczne dla projektu badawczego opisanego w kolejnych rozdziałach.

Rozdziały czwarty i piąty to rozdziały badawcze. Doktorantka zdecydowała się na zastosowanie metody mieszanej – jakościowo-ilościowej (w tej kolejności). Taki zabieg stosuje się, gdy metoda jakościowa dostarcza fundamentu dla ilościowej eksploracji tematu w postaci rozwinięcia zagadnień na liczniejszej próbie, które wcześniej wybrzmiały w badaniu jakościowym

Rozdział czwarty przedstawia opis badania jakościowego biograficznego, w którym materiał badawczy uzyskano za pomocą wywiadów częściowo ustrukturyzowanych. Uczestnikami badania było 14 nauczycieli języków obcych ze szkół ponadpodstawowych woj. małopolskiego. Cele badania są zasadniczo dwa: 1) określenie rodzajów emocji doświadczanych przez nauczycieli w okresie stabilizacji, a także 2) określenie ich wpływu na kształtowanie się tożsamości zawodowej badanych uczestników. Autorka również wyróżniła 9 pytań szczegółowych, zoperacjonalizowała „zmiennie” (str. 111) stanowiące zdarzenia krytyczne, pracę emocjonalną i inteligencję emocjonalną, opisała procedurę zbierania danych i pracę z uzyskanymi danymi, rozróżniła etapy zastosowanej przez siebie procedury badawczej, zaprezentowała scenariusz wywiadu uwzględniający 43 pytania oraz przedstawiła przykład analizy w formie tabelarycznej.

Przyznaję, że czytanie tego rozdziału było dla mnie fascynującym zajęciem. Rozdział czwarty ujawnił bardzo dużo ciekawych i „gęstych” (Geertz, 1973) informacji, z których nie wszyscy mogą zdawać sobie sprawę. Interesujące i zniuansowane odpowiedzi badanych nauczycieli w pełni zdołały uchwycić obecny kontekst rzeczywistości edukacyjnej w Polsce widziany oczami glottodydaktyków. Dodam, że opisanie badania jest jednym z nielicznych, które porusza emocje związane ze strajkiem nauczycieli w roku

2019 czy problemy z utrzymaniem pracy w szkole nauczycieli innych języków obcych niż język angielski. Kolejne ciekawe wątki to, przykładowo, rozumienie sukcesu (nawiązanie to dylematu „mieć” czy „być” Ericha Fromma) przez badanych współczesnych nauczycieli (s. 150), ich sposoby radzenia sobie z trudnymi emocjami, identyfikacje z grupą zawodową czy negatywny wpływ pracy na życie osobiste nauczyciela (s. 187). Tabele zawierające zestawienia pozytywnych i negatywnych emocji nauczycieli w stadium stabilizacji na etapie doświadczenia i na etapie stabilizacji, a także zestawienia źródeł emocji doświadczanych przez filologów nauczających różnych języków obcych to prawdziwe kopalnie wiedzy na temat tożsamości glottodydaktyków.

Choć rozdział czwarty uważam za najciekawszy w całej pracy, zyskałby, według mnie, na precyzyjniejszym wyeksponowaniu odpowiedzi na zadane pytania, a raczej na szczegółowe pytania badawcze. Pod wpływem „gęstości” danych, czytelnik może się nieco zagubić, na które pytania znaleziono odpowiedzi, które odpowiedzi wybrzmiały jednoznacznie w wywiadach nauczycieli, a które są złożone. Niemniej, wiele istotnych kwestii z życia nauczycielskiego w tym rozdziale zostało powiedzianych, a Autorce udało się odsłonić, co źle funkcjonuje w polskiej szkole i z czym należy się zmierzyć, aby kondycja nauczyciela była lepsza.

Ostatni rozdział, rozdział piąty, to opis badania ilościowego. Badanie zawiera wszystkie znamiona takiego badania: badanie pilotażowe poprzedzające badanie właściwe, opis walidacji narzędzia pomiaru, opis doboru próby badawczej, korelacje, itp. Z zadowoleniem przyjąłam fakt, iż Autorka wyjaśniła zasadność użycia badania ilościowego, które powstało na skutek potrzeby skonstruowania narzędzia pomiaru emocji nauczycieli języków obcych przy pomocy stwierdzeń z ich autentycznych wypowiedzi odzwierciedlających podstawowe emocje, co było zainspirowane transkrypcjami obszernych danych z badania jakościowego. Tym samym, rozdział piąty opisujące badanie

ilościowe uważam za przemyślany, potrzebny i uzupełniający badanie jakościowe. Innymi słowy, podstawowe cechy badania mieszanego – sekwencja (kolejność wystąpienia), waga (większe znaczenie jednego z badań), zmieszanie (połączenie obu badań) – zostały w badaniu Doktorantki zachowane. Sekwencję stanowiło badanie jakościowe poprzedzające badanie ilościowe w aspekcie temporalnym – Autorka zaznaczyła, że pierwsze badanie przeprowadziła w drugiej połowie 2019 roku, zaś pilotaż drugiego badania w 2021 roku. Ciężar gatunkowy badania wskazuje, że badanie jakościowe jest tutaj badaniem centralnym, gdyż jest chronologicznie pierwsze (zostało opisane w rozdziale piątym poprzedzającym rozdział szósty z opisem badania ilościowego), dłuższe (rozdział obejmuje ponad 100 stron, podczas gdy opis badania ilościowego jest prawie dwa razy krótszy), bardziej wnikliwe (zawiera niuanse znaczeniowe i przykłady z życia nauczycielskiego, a założenia jakościowe są bardziej eksponowane w pytaniach badawczych projektu, tj. „*Jakie* emocje ... „*Jak* ... „). Z kolei połączenie (‘zmieszanie’) to cecha zintegrowania dwóch badań na ich różnych poziomach, które w omawianym projekcie badawczym polega na użyciu wyników obu badań do autorskiej interpretacji. Ma to miejsce w sekcji *Wnioski końcowe* po wcześniejszym przedstawieniu wyników obu badań. Niestety, jest to połączenie obu badań tylko na jednym poziomie (interpretacji) i nie jest wiadomo, czy np. te same osoby brały udział w obu badaniach (poziom uczestnika), czy może jeszcze inne poziomy obu badań zostały wykorzystane, co mogłoby świadczyć o triangulacji.

Dla większej przejrzystości recenzji, omówię poniżej kolejno zalety pracy oraz pewne jej niedociągnięcia, rozpoczynając od przedstawienia pozytywnych cech pracy:

- Temat rozprawy doktorskiej jest aktualny, potrzebny i ukazujący wiele nowych wątków na temat pracy nauczyciela.

- Bogata literatura przedmiotu wskazuje na znajomość piśmiennictwa pedagogicznego i dobrą znajomość literatury glottodydaktycznej.
- Autorka umiejętnie integruje poszczególne wątki rozprawy.
- Autorka zna procedury stosowane w badaniach jakościowych i ilościowych.
- Autorka potrafi stosować instrumenty badawcze oraz zna procedury konstruowania i adaptacji technik badawczych przyjmujących formę wywiadu i kwestionariusza.
- Autorka wykazała się umiejętnością pozyskania wartościowych danych jakościowych i ilościowych.
- Autorka potrafi samodzielnie zinterpretować i zanalizować pozyskane dane.

Mam też pewne zastrzeżenia, które mogą stanowić niedociągnięcia recenzowanej dysertacji:

- Wyczuwa się lekkie „kierowanie” pracy w stronę emocji negatywnych. Dopełnieniem takiego wrażenia jest badanie na syndrom wypalenia zawodowego badanych nauczycieli, a nie np. badanie pozytywnych cech czy silnych stron ich osobowości. Jest to, w pewnym stopniu, wyrażone badaniem reagowania nauczycieli na pojawiający się u nich stres, niemniej nie ma wyraźnych prób zajęcia się doznawanymi przez nich pozytywnymi emocjami.
- W części teoretycznej dostrzegam brak autorskiej oceny bardzo starannie relacjonowanych poglądów poszczególnych badaczy.
- Ciekawe i ogólnie mało znane wątki dotyczące emocji nauczycieli innych języków niż angielski, pozyskane w wywiadach nauczycieli, nie zostały należycie wyeksponowane w dość ogólnym badaniu ilościowym.

- Pozytywny ogląd pracy mogą nieznacznie obniżyć błędy edytorskie dotyczące układu treści (zbyt małe czcionki wskazujące na początek nowego rozdziału), pomijanie użycia przymków (s. 53, 64, 73, 75, 83, 88, 92, 142, 146, 160, 301), błędy literowe (s. 39, 57, 77, 135, 138, 139, 149, 155, 156, 165, 168, 169, 179, 183, 216, 217), potknięcia leksykalne i gramatyczne (s. 52, 53, 115, 134, 135, 147, 222, 237, 247, 259, 260, 264, 280), usterki stylistyczne (123, 301) i błędy interpunkcyjne (s. 69, 70, 74, 78, 93, 96).

Moje zastrzeżenia w żaden sposób nie podważają wartości recenzowanej pracy, którą uważam za podejmującą aktualną i istotną tematykę, opartą na solidnych podstawach teoretycznych w dyscyplinie językoznawstwo, opracowaną na podstawie dobrze dobranej literatury, przedstawiającą ciekawe wyniki badań jakościowych i ilościowych, a także prezentującą umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych przez Doktorantkę.

Dlatego ze względu na bardzo liczne zalety przedłożonej mi do recenzji rozprawy doktorskiej stwierdzam, że praca ta spełnia wszelkie kryteria stawiane dysertacjom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr Ewy Papierz-Łapsy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Słupsk, 10 lipca 2024

Dorota Werbińska

Dorota Werbińska
